

Underdödlighet i

ENDA REGION I LANDET. Sverige hade en överdödlighet förra året – men inte Västerbotten. Här dog – trots en brinnande pandemi – i stället färre under 2020 än åren innan. En av anledningarna kan vara ett beslut som Västerbotten tog för 30 år sedan. – Det är ju en av de saker som skiljer Västerbotten från nästan alla andra län, säger Lars Weinehall, senior professor vid Umeå universitet.

LANET. Enligt Statistiska centralbyrån (SCB) dog 97 164 svenskar under 2020. Det är fler än åren 2015–2019 då i snitt 90 962 personer dog varje år. Jämfört med ett "vanligt" år så dog alltså 6 202 fler svenskar år 2020.

– Lite slarvigt kan man säga att det är de som hade levtt nu om covid inte hade funnits, säger Linus Garp, befolkningsstatistiker på SCB till TT.

Siffran över hur många som dog förra året är fortfarande preliminär och kommer med all sannolikhet att skrivas upp med 300–700 personer på grund av eftersläpning av registreringen. Först den 22 februari läses befolkningsstatistiken över förra året slutgiltigt, berättar Linus Garp för TT.

Men om Sverige hade en överdödlighet förra året så är läget det motsatta i Västerbotten. Här dog färre människor år 2020 än ett "vanligt" år. Pandemin i Sverige startade omkring vecka 10 och mellan vecka 10 och vecka 52 förra året så hade Västerbotten en underdödlighet på 21 personer. Det gör Västerbotten till det enda län som inte hade överdödlighet under pandemin.

På helåret hade Västerbotten en underdödlighet på 76 personer. Mellan veckorna 10 och 52 så dog flest personer i Västerbotten under vecka 48 (62 personer), vecka 52 (61 personer), vecka 18 (60 personer) och vecka 32 (59 personer). De flesta av dessa personer dog av andra orsaker än covid-19.

Totalt under 2020 dog 91 personer i Västerbotten med covid-19, enligt Folkhälsomyndigheten.

Förklaringen till Västerbottens underdödlighet kan inte helt kopplas till antalet smittade. Västerbotten är inte den region i Sverige som klarat sig allra bäst från smittan.

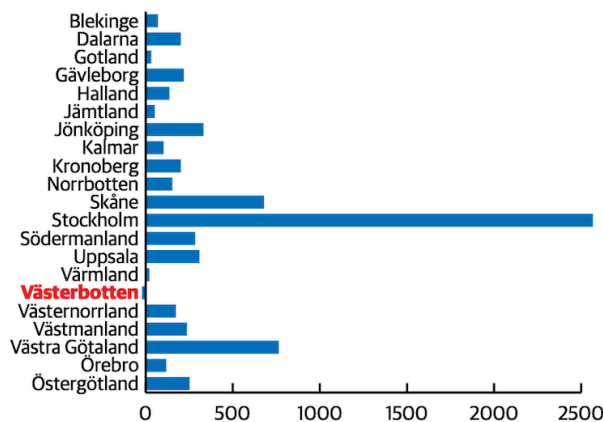
Kalmar, Östergötland och Värmland hade alla under förra året färre smittade per 100 000 invånare än Västerbotten. De tre regionerna hade, trots mindre smitta, dock en överdödlighet under pandemin.

Men Västerbotten är ändå en av regionerna som klarat sig bäst, sett till sjukdomsfall per 100 000 invånare. Näst efter de tre regionerna ovan så är Västerbotten det län som haft minst andel smittade med sina 3 169 fall per 100 000 invånare.

Ser man till hur många pro-

Överdödlighet under pandemin

Så många har dött i Sveriges län under perioden 2 mars–27 december 2020 jämfört med genomsnittet under motsvarande period åren 2015–2019.

■ Västerbottensprojektet

✓ Västerbottens hälsoundersökningar erbjuder 40-, 50- och 60-åringar som bor i länets kommuner. Målet med undersökningarna är att motivera och stödja hälsosammare levnads- och vardagsvanor och på så sätt minska risken för framtida hjärt-kärlsjukdomar och diabetes.

✓ Hälsoundersökningen innehåller två vårdbesök. Det första besöket är en individuell hälsoundersökning, där man också fyller i en hälsoenkät. Det andra besöket är ett efterföljande hälsosamtal.

✓ Västerbottensprojektet initierades 1985 i Norsjö kommun och utvidgades i början på 1990-talet till att gälla hela Region Västerbotten. Programmet är ett av de största i sitt slag i världen.

✓ En utvärdering från Umeå universitet 2018 visade att västerbottningarna sammanlagt lever trettusen år längre tack vare de regelbundna hälsoundersökningarna samt att ekonomiskt är besparing- en i sjukvården betydligt större än kostnaden.

✓ En studie, från 2015, visade att dödligheten inom målgruppen – västerbottningar som fyllde 40, 50 eller 60 år – var nästan 10 procent lägre

än dödligheten hos motsvarande åldersgrupper i hela Sverige.

✓ När forskarna tittade på endast de som deltog i hälsoundersökningarna visade det sig att deltagarnas dödlighet i förtid var cirka 34 procent lägre än hos motsvarande grupper i landet.

✓ Forskarna såg att det inte bara var dödligheten i hjärt-kärlsjukdom som minskade, utan att dödligheten även minskade i många andra sjukdomar.

Källor: Umeå universitet och I177.se

Stephan Stenmark, smittskyddsläkare.

cent av de konstaterat smittade som har avlidit, ligger Västerbotten tredje bäst till i landet, näst efter Skåne och Blekinge. I länet dog 1,6 procent av de konstaterat smittade under 2020. Att jämföra med Sörmland som hade högst andel, där avled 3,31 procent av de konstaterat smittade.

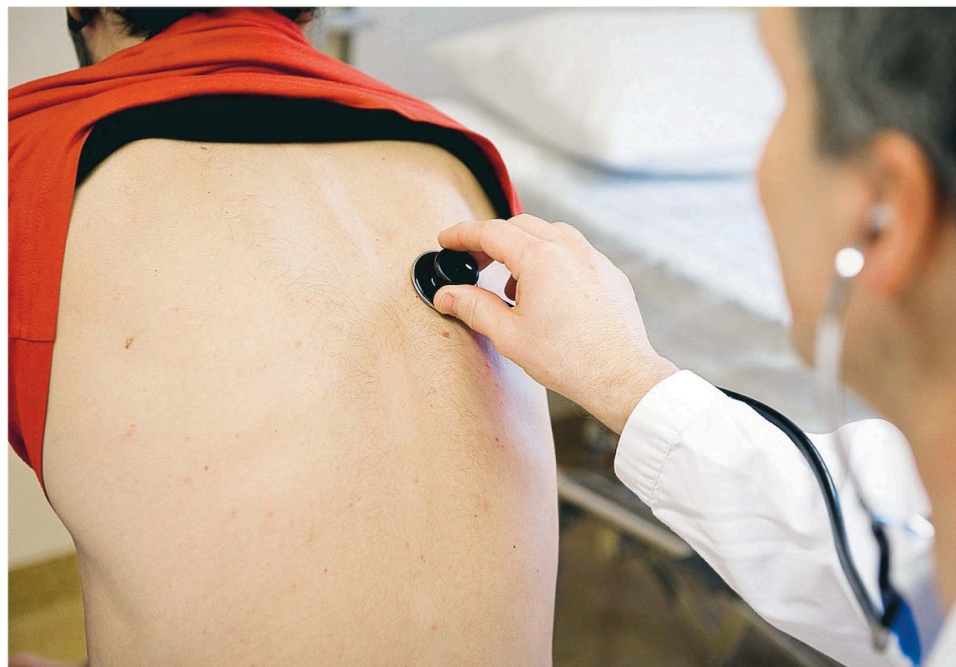
Många av dem som dör med covid-19 är 70 år och äldre och bor på särskilt boende eller har hemtjänst. Socialstyrelsen för

statistik på hur många av de avlidna, som är 70 år och äldre, och som har någon av dessa insatser.

Totalt i riket har 7 776 personer som är över 70 år avlidit med covid-19 enligt dödsorsaksintyg inkomna till och med den 6 januari. Av dessa bodde 51,1 procent på särskilt boende och 28,1 procent hade hemtjänst. Statistikerna för Västerbotten ser något annorlunda ut.

I länet bodde en något större andel av de avlidna 70+ på sär-

länet – trots pandemin

Västerbottensprojektet, med hälsoundersökningar av 40-, 50- och 60-åringar, kan vara en förklaring till att Västerbotten klarat pandemin bättre än andra län.

FOTO: BERTIL ERICSON/TT

skilt boende och något färre hade hemtjänst. Av de 68 länsbor (till och med den 6 januari) över 70 år som avlidit med covid-19 bodde 60,3 procent på särskilt boende och 26,5 procent hade hemtjänst.

Statistiken vi presenterat ovan ger inte någon entydig förklaring till Västerbottens underdödlighet. Relativt få smittade kan vara en orsak, men inte hela förklaringen. För samtidigt som vi hade mindre smitta i samhället i stort – så hade vi en större andel avlidna som bodde på särskilda boenden.

Så vad är egentligen förklaringen till att Västerbotten – som enda region i landet – hade en underdödlighet under pandemin förra året?

Några enkla och tydliga förklaringar till den finns inte, säger Stephan Stenmark, smittskyddsläkare i Region Västerbotten.

– Det är naturligtvis en kombination av flera olika faktorer. Dels har det dött färre personer, inom en månad efter en covid-diagnos här jämfört med många andra regioner. Om vi exempelvis tittar på våra grannar Västernorrland och Norrbotten, som inte skiljer sig så mycket i folkmängd från oss, har vi färre dödsfall än dem. Så någonting har vi gjort rätt, även om det är en kamp här också, och

varje dödsfall är beklagligt, säger Stephan Stenmark.

En förklaring till att färre dött tror han kan ha att göra med det goda samarbetet mellan regionen och kommunerna samt Vårdhygiens insatser med tydliga rutiner, riktlinjer och utbildning.

– Vi har ett gott samarbete med kommunerna och den kommunala personalen har gjort ett bra arbete som gjort skillnad. Även Vårdhygien har gjort starka insatser.

Samtidigt visar statistik från Socialstyrelsen att bland dem över 70 år som avlidit bodde en större andel av dem på särskilt boende här än rikssnittet. Vad säger du om det?

– Jaha, ja det finns aldrig några enkla förklaringar. Men en möjlig hypotes skulle kunna vara att vi, utan att ha räknat på det, har färre 70+ som haft diagnosen och om vi ligger längre där och alltså har färre som överhuvudtaget varit i risk för svår sjukdom kan det påverka statistiken.

Vi har däremot mindre andel avlidna 70+ som hade hemtjänst jämfört med riket i stort. Tror du att Umeås hettidsreform inom hemtjänsten kan ha spelat in där?

– Rent intuitivt låter det som

Lars Weinehall, senior professor i epidemiologi och global hälsa vid Umeå universitet.

FOTO: MATTIAS PETTERSSON

något bra, om det nu innebär att det blir mer kontinuitet med personal. Men jag vet inte om jag är rätt person att göra den värderingen.

Stephan Stenmark säger att man också måste titta på åren som man jämför underdödligheten med, det vill säga år 2015–2019, och om något särskilt hände de åren.

– Influensasäsongen 2019 var ganska mild, men flera år bak där kanske det var lite mer. Och just 2020 hade vi också otroligt lite vinterkräksjuka och influensa som också kan ha bidragit i positiv riktning. Vi ser också att antibiotikaförskrivningen har varit jättelåg i hela landet, det kan man se som ett tecken på att det blir färre av andra infektioner när man har mer åtgärder mot att förebygga luftburen smitta och luftvägs-

infektioner, och det kan också förklara de lägre dödstalen.

Det kan ju vara en förklaring till underdödlighet i länet. Men att det varit färre andra sjukdomar gäller ju hela landet, och hur kan det då komma sig att övriga regioner har en överdödlighet?

– Nej, den där perfekta förklaringsmodellen har vi ju inte.

Kan det vara så att Västerbottningar överlag är friskare än andra med färre underliggande sjukdomar och färre i riskgrupp?

– I Västerbotten har vi Västerbottensprojektet, med hälsokontroller när man är 40, 50 och 60 år och då har man ganska bra koll på hälsoutvecklingen och riskfaktorer. Västerbotten har ju för det också fått beröm av Socialstyrelsen för att vi har det mest strategiska folkhälsoarbetet. Så det är klart att även det kan spela in, säger Stephan Stenmark.

Lars Weinehall, läkare och senior professor i epidemiologi och global hälsa vid Umeå universitet, är en av forskarna bakom Västerbottensprojektet.

Han säger att det är intressant att höra att Västerbotten hade en underdödlighet under pandemin 2020 och menar att det inte är otroligt att Västerbottensprojektet, där man via

hälsokontroller kan upptäcka riskfaktorer tidigt, haft en betydelse i det.

– Det har varit uppe till diskussion några gånger, jag vet att Anders Tegnell (statsepidemiolog, reds amm.) redan från början sa att de län som ägnat sig åt förebyggande insatser borde ha nytta av det med tiden.

I Västerbottensprojektet har man nu gjort totalt 200 000 hälsoundersökningar sedan starten för 30 år sedan och det är en av världens största studier av det här slaget.

– Det är ju en av de saker som skiljer Västerbotten från nästa alla andra län. Numer pågår hälsokontroller i fler län, men de har bara hållit på i ett par år och då tror jag inte att det har hunnit ge samma effekt. Några av dem som var med i starten här på 90-talet har ju hunnit komma tillbaka och gjort en till efter 10 år, och några är inne på sin tredje kontroll.

Lars Weinehall konstaterar att de som på 90-talet började gå på sina hälsokontroller nu har kommit upp i åldrarna och tillhör den äldre gruppen som drabbas hårdare av covid-19.

– Så det är ju en möjlig hypotes, att det vi har gjort i Västerbottensprojektet spelar in i det vi ser nu. Det är inget som ger snabb effekt, men på sikt så påverkar det, säger han och berättar att de exempelvis sett effekt av det projektet när det gäller andra sjukdomar såsom diabetes.

– Vi har sett att en del sjukdomar blir mindre allvarliga bland dem som deltagit, bland annat så har de som drabbats av diabetes fått mindre komplikationer. Det verkar som att förebyggande insatser gör att färre drabbas svårt. Vi har också sett att dödligheten bland diabetiker, som har upptäckts tidigt via de här hälsoundersökningarna, ser bättre ut. De har ungefär en halverad risk att dö över en tioårsperiod, och det är ganska mycket.

Andra faktorer som man tror kan spela roll när det gäller underdödligheten kan vara att Västerbotten under lång tid haft den lägsta andelen rökare i landet. Att Västerbotten har en högre utbildningsnivå än genomsnittet tror han också kan bidra.

– Vi märkte också för några år sedan att det i högre grad finns en medvetenhet hos Västerbottningar om att levnadsvanor hänger i hop med hur det blir sen. Allt det här vi har pratat om blir ju lite indicier, men det är några av de saker som kan ha bidragit till underdödligheten, säger Lars Weinehall.

ELIN TURBORN